

Možnosti uporabe tehnik fototerapije pri delu z otroki s posebnimi potrebami

Anita Zelić
Osnovna šola Milojke
Štrukelj

Povzetek: Skoraj 80 odstotkov dražljajev vstopi skozi naše oči, zaradi česar je vidna zaznava osnovnega pomena za razumevanje informacij, ki jih prejmemo iz okolja. Živimo v vizualni kulturi, kjer smo vsak dan obdani s fotografijami in podobami na njih in te nas nikakor ne puščajo ravnodušne. Vsakič, ko stopimo v stik z neko fotografijo, se vzpostavi posebna povezava, saj se postavimo v nekakšen odnos s tistim, kar vidimo, in to evalviramo v kontekstu naših lastnih izkušenj in spominov. To, da lahko vsak izmed nas vidi in doživi isto fotografijo drugače, lahko prenesemo v razumevanje, da tudi svet dojemamo in doživljamo različno in se kljub istim informacijam odzivamo na različne načine ter s tem ustvarjamo osebno realnost. Kako pa doživljajo svet otroci s posebnimi potrebami, za katere nemalokrat uporabimo opis, da so »drugačni« in je posledično tudi njihovo razumevanje sveta »drugačno«. S pomočjo diagnoz in analiz si skušamo približati in razložiti njihovo dojetje sveta in odzive nanj, a premalokrat se zavemo, da sami ustvarjamooziroma interpretiramo njihovo stvarnost skozi njihova dejanja in vedenje, saj ima velika večina njih težave izraziti in opisati svoje doživljanje v verbalnem jeziku. Fototerapija je oblika umetnostne terapije, s katero spodbujamo simbolično in metaforično komunikacijo, zato ni treba, da je otrok spreten v besednem izražanju, da bi lahko opisal svojo resničnost. Omogoča nam vizualno simbolično reprezentacijo, ki je veliko manj »izkrivljena« in »spremenjena« kot jezikovno izražanje senzornih izkušenj, in tako dobimo način, da spoznamo svet otroka s posebnimi potrebami skozi njegove oči, njegovo perspektivo in zgodbo, ki jo sam pripoveduje. **Ključne besede:** umetnostna terapija, fotografija kot umetnostni izrazni medij, fototerapija, otroci s posebnimi potrebami. **Possible application of light therapy in working with special needs children. Abstract:** Since almost 80 % of stimuli enters through our eyes, visual perception is of key importance for understanding the information that we receive from the environment. We live in a visual culture, where we are surrounded by photographs and their images on a daily basis. They certainly do not leave us indifferent. Every time we come into contact with a photograph, a special connection is established, for we relate to what we see and evaluate it in the context of our own experience and memories. The fact that everyone sees and experiences the same photograph in a different way can make us understand that our perception and experience of the world in general is different and that we react to the same information in a different way, thereby creating a personal reality of our own. And how do special needs children perceive the world? We often call them »different«, so their perception of the world must be »different« as well. Using diagnoses and analyses, we try to apprehend and explain their perception of the world and their reactions to it. Yet we are not always aware that we construct or interpret their reality through their actions and their behaviour, since, for most of them, it is difficult to express and describe their experience through verbal language. Light therapy is a type of art therapy by which we stimulate symbolic and metaphorical communication which enables the child to present his/her reality even if his/her verbal skills are low. It provides us with a possibility of a visual symbolic interpretation, which is much less »distorted« and »changed« than the verbal expression of sensory perceptions. By this method, we are able to get to know the world of a special needs child through his/her eyes, his perspective and a story told by himself/herself. **Keywords:** art therapy, photography as a medium of artistic expression, light therapy, special needs children.

Uvod

Carl Jung je nekoč napisal, da med postopkom dajanja oblike arhetipnim podobam najdemo pot k najglobljemu in pravemu jazu. Z izražanjem tistega, kar leži znotraj nas, s preobrazbo duha in idej v oblike in jezik doživimo razodetje ustvarjanja, stvaritve. S tem, ko damo duhu obliko, smo z njim obdani in ozdravljeni. Ko izrazimo božanskost skozi umetnost, s tem tudi doživimo božanskost znotraj nas (Phillips, 2000).

Prav v tovrstnem razumevanju, da človekove temeljne misli in čustva nastajajo v podzavesti ter se velikokrat izražajo skozi simbolične ekspresije, temeljijo postopki umetnostne terapije. Gre za vrsto terapije, kjer zdravljenje oz. pomoč poteka z doživljanjem, izražanjem in ustvarjanjem z umetnostnimi izraznimi sredstvi, ki posamezniku pomagajo pri posredovanju osebnih občutkov, čustev in misli drugim ljudem. Izhaja iz kreativne procesne terapije, po kateri je nosilec terapevtskega procesa ustvarjalni proces v posamezniku. Vsa kreativna dejanja namreč združujejo duha in obliko ter s tem tvorijo proces preobrazbe. Ker je ustvarjalna umetnostna terapija ali pomoč z umetnostjo novejša oblika terapije, se njena teorija šele razvija, znanstveni izsledki so razmeroma redki. Raziskovanja se po eni strani povezujejo s filozofskim pojmovanjem pomena umetnosti v človekovem življenju in razvoju ter v življenju družbe; po drugi strani pa z novejšimi raziskovanji in dognanji psihologije in nevrofiziologije o učinkih gibanja, slikanja, dramskega in glasbenega ustvarjanja, psihofizičnega sproščanja in strukturiranega domišljjskega izražanja na človekovo dejavnost in počutje. Oboje nam utemeljuje učinke umetnostne terapije, ki se kažejo v spremenjenem počutju in obnašanju ljudi (Vogelnik, 2003).

Fotografija kot umetnostno izrazno sredstvo

»Fotografij ne ustvarimo s fotoaparatom, temveč z svojimi mislimi in srcem.« (Arnold Newman)
Fotografija ima kot umetnostni izrazni medij vsekakor moč, da ujame in izraža čustva, ideje ter osebne metafore skozi vizualno simbolično obliko. Sam postopek raziskovanja misli in čustev se zgodi pri ustvarjanju, ogledovanju in tudi deljenju

fotografij z drugimi ljudmi. Fotografije so namreč vedno rezultat odločilnega trenutka, metafora pogleda na svet, ki ga ima človek, ki je fotografijo posnel. S tega vidika predstavljajo fotografije subjektivno interpretacijo opazovalca sveta, njegov način bivanja, povezovanja in gledanja tistega, kar ga obdaja (Rossi, 2009). Fotografiranje dobesedno simbolizira nas same. Vsaka odločitev za fotografijo temelji na notranjih merilih; tistemu, kar vidimo, pripišemo pomen, ker ima vizualna informacija, ki nas je pritegnila, določen pomen za nas. Vsaka fotografija je tudi način komunikacije, ker fotoaparat dejansko kodira sporočilo, ki je za nas pomembno in nas je pritegnilo. Plasti mogočih pomenov so vedno vpete v vsako fotografijo in vsaka plast ter vsaka osebna odločitev za zamrznitev določenega trenutka na določen način je pomembna. V fotografijah, ki jih je nekdo ustvaril, ne vidimo samo, kaj je nekdo videl, temveč tudi, kdo je bil v trenutku, ko je fotografijo posnel.

Prav tako vsaka interakcija s fotografijo vzbudi v nas naravni odziv po tem, da želimo najti smisel v tistem, kar vidimo, in tako iščemo zgodbo, ki jo pripoveduje, ali pa se identificiramo z liki na fotografiji. Fotografija vzpostavi z nami stik: fizičen, psihičen ali čustven. Glede na naš odziv, ki je ustvarjen skozi unikatno perspektivo in filter naših življenj, je naše dožemanje sveta po vsaki interakciji s fotografijo malenkostno spremenjeno. Tovrstne interakcije s fotografijami se dogajajo na vsakodnevni ravni, saj sodobni svet doživljamo predvsem skozi podobe, ki nas obdajajo na vsakem koraku. To, da živimo v vizualni kulturi, in vzpon digitalne fotografije sta nas s fotografijo zbližala bolj kot kdaj prej.

Fotografija tako postaja vedno bolj dostopen in uporabljen medij. Kot pravi Craigova (2009: 21), je rezultat te sproščenosti v tem, da nam ta medij daje manj »ogrožujoč« občutek kot uporaba nekaterih drugih kreativnih medijev, kot sta npr. slikanje ali igranje na glasbeni instrument, kjer posamezniki lahko čutijo manj nadzora in samozavesti glede deljenja končnega rezultata z drugimi, predvsem če je izdelek ocenjen glede na tehnične in estetske standarde, ki jih postavlja družba.

Avtorica jih opiše skozi primer likovnega ustvarjanja v šoli, kjer je imelo ocenjevanje »lepega« in »grdega« vpliv na to, ali so nekateri posamezniki v življenju sploh še kdaj ustvarjali ali ne. Fotogra-

firanje ne nosi takšnega emotivnega bremena, saj nam digitalna doba omogoča, da fotografijo, s katero nismo zadovoljni, izbrišemo, medtem ko je pri slikanju vložek časa v izdelek večji, in če smo z izdelkom nezadovoljni, občutimo veliko večjo »izgubo« kot pri fotografiranju. S tem, ko oseba nadzoruje proces fotografiranja in izbira, kaj bo fotografirala ali izbrisala, dobi nadzor nad samim procesom in ta nadzor posledično vpliva in spodbuja samovrednotenje ter razvijanje kreativnih sposobnosti.

Slika 1: Andrej Rapajč: Če bi imel kolo.

Fototerapija

Uporaba fotografije v terapevtske namene se je začela sistematično razvijati po letu 1970. V Kanadi in Ameriki so pionirji tega področja, kot sta Judy Weiser in David Krauss, izhajali iz načel psihoterapije in svetovalnega dela ter razvili pristop, poimenovan fototerapija. Vzporedni razvoj se je zgodil v Veliki Britaniji z Jo Spence in Rosy Martin na čelu (Craig, 2009). Jo Spence je bila dokumentarna fotografinja, ki je ob diagnozi raka na dojki začela svojo bolezen dokumentirati, zato da bi prikazala občutek nemoči, ki ga je kot pacientka občutila v odnosu do zdravnikov in sester v javni ustanovi. Svoj pristop do te emotivne krize je poimenovala fototerapija – zdravljenje s pomočjo fotografije.

Zgodnje definicije fototerapije so se tesno povezovale s psihoterapijo, Walker (1982) je koncept fototerapije opisal kot projekcijsko tehniko, kjer se fotografija uporablja kot »katalizator« znotraj psihoterapije. Menil je, da fotografija omogoča pacientu ubesediti misli, prepoznati občutke in fantazije, pa tudi okrepiti domišljijo in kreativni

potencial. Vrednost te metode je videl v pacientovem odkrivanju in zavedanju lastne in svojevrstne percepcije v odnosu do sveta. Krauss (1983) je fototerapijo opredelil kot pristop k psihoterapiji, ki spodbuja posameznike k raziskovanju lastnih življenj ter odkrivanju osebne zgodovine skozi družinske albume. Danes pa se kljub nekaterim teoretičnim delitvam tega področja fototerapija razvija v raznolike in široke segmente, saj nam sama prilagodljivost fotografskega medija omogoča njegovo uporabo tako pri psihosocialni pomoči kot tudi drugih področjih, ki se usmerjajo v notranje doživljanje in komunikacijo. Pristopi in tehnike so različni, prav tako osebe, ki izvajajo te pristope, niso nujno psihoterapevti, temveč so zakonski svetovalci, socialni delavci, umetnostni terapevti, izvajalci mladinskih delavnic, fotografi, učitelji, skratka neke vrste vodje, ki skupaj s posameznikom raziskujejo njegovo realnost bodisi skozi družinske fotografije bodisi skozi dejaven proces zbiranja in ustvarjanja novih fotografij. Prav zaradi nešteti možnosti pristopov k fototerapiji marsikdo zavrača stroge teoretske delitve in definicije tega področja in izhaja iz dejstva, da je fotografija izredno močen umetnostni izrazni medij za osebno rast in učenje.

Fototerapija predstavlja uporabo fotografije kot ustvarjalne tehnike v procesu svetovalnega dela, kjer cilj ni dovršena umetniška stvaritev, temveč osebna integracija in samoraziskovanje. S tega vidika je zatoj lahko podporni terapevtski metoda pri zdravljenju ali rehabilitaciji različnih psihičnih motenj in psihosocialnih težav ali pa je zgolj praktična ustvarjalna dejavnost za preventivo in samopomoč pri krepitvi duševnega zdravja in spodbujanju osebne rasti. Odvija se ob fotografskem aparatu, fotografiranju, fotografiji in usmerjenem pogovoru ter v individualni ali skupinski obliki ob bolj ali manj prisotnem vodenju usposobljenega terapevta ali mentorja. Tehnike fototerapije vključujejo uporabo avtobiografskih fotografij, uporabo simboličnih in asociativnih fotografij ter aktivni proces fotografiranja oz. ustvarjanja fotografij.

Fototerapija v Sloveniji

Leta 2010 sem kot absolventka Fakultete za socialno delo in študentka Višje strokovne šole za fotografijo začela raziskovati moč fotografskega

medija in njegovo interakcijo s človekom. Zanimalo me je, kako se skozi fotografski jezik manifestira tisto, kar je znotraj nas navzven. Kakšno moč ima fotografija, da sproža in oblikuje različne odzive v nas? Zakaj vidimo tako, kot vidimo? Zakaj čutimo tako, kot čutimo? In kar je ključno – ali nam ti odzivi lahko pomagajo, da bolje razumemo sebe?

Ugotovila sem, da v slovenskem prostoru nimamo nikakršne literature ali konkretne raziskave, ki bi se osredotočala na uporabo fotografije v kontekstu psihosocialne pomoči, in zato začela zbirati tujo strokovno literaturo s tega področja. Na podlagi teh dognanj sem takrat zasnovala in izpeljala projekt Fototerapija, in sicer z osebami, ki imajo težave v duševnem zdravju. Uporabniki, ki so bili vključeni v projekt, so najprej osvojili tehnične spretnosti uporabe fotoaparata in nato skozi ustvarjanje fotografij začeli raziskovati svoje vrednote, vire moči pa tudi želje in upe, ki jih gojijo glede prihodnosti. Hkrati so s poslušanjem pripovedi drugih udeležencev poskušali razviti doje-manje za različne perspektive in različno razmišljanje. Uporaba tehnik fototerapije se je izkazala kot metoda na področju psihosocialne pomoči, ki ima širok spekter uporabe in učinkov, med njimi: spodbujanja komunikacije, samoraziskovanja, refleksije, doseganja in beleženja sprememb, vizualiziranja zelenih izidov, razvijanja medsebojnih odnosov, krepitev samozavesti, izboljšanja samopodobe, konstruktivnega preokvirjanje problemske situacije ter navsezadnje spodbujanja ustvarjalnosti skozi vizualno simbolični jezik. Vsa teoretična in empirična dognanja sem v letu 2012 ovrednotila v diplomskem delu Fototerapija: Fotografija kot umetnostno izrazno sredstvo v kontekstu psihosocialne pomoči (Fakulteta za socialno delo). Hkrati sem začela voditi projekt fototerapije na OŠ Kozara v Novi Gorici z otroki, ki imajo posebne potrebe. V istem letu sem bila seznanjena, da se na drugem koncu Slovenije, natančneje v CIRIUS-u Kamnik odvija podoben fototerapevtski projekt, kjer se moč fotografskega medija uporablja pri delu z mladostniki s težko stopnjo gibalne oviranosti, in da projekt vodita ustanovitelja Zavoda za fotografsko terapijo, spec. klin. psih. Matej Peljhan ter univ. dipl. ped. in soc. Jure Kravanja, sicer oba tudi priznana fotografa. Razvila sta posebne tehnične pripomočke in prilagoditve, s katerimi so udeležencem omogočili

upravljanje s fotoaparatom. Tako sta razširila vpliv tehnik fototerapije iz kognitivnega, emotivnega in socialnega področja tudi na razvoj motoričnih spretnosti. Oba projekta fototerapije, tako v CIRIUS-u Kamnik kot tudi na OŠ Kozara, ki se mu bom še posebej posvetila v nadaljevanju, potekata že tretje leto. Zavod za fotografsko terapijo, ki ga danes vodimo in razvijamo vsi trije, pa nadaljuje vizijo, da bi fototerapija v Sloveniji dobila svojo teoretično in praktično veljavo in da bi jo s pomočjo novih strokovnih sodelavcev lahko omogočili širokemu spektru ranljivih skupin kot priložnost in pomoč za zmanjševanje težav, kompenzacijo primanjkljajev, razvoj potencialov in konstruktivne ustvarjalnosti ter posledično višjo kakovost življenja.

Slika 2: Martina Jerkič: *Prijateljstvo*

Uporaba tehnik fototerapije pri delu z otroki s posebnimi potrebami

»Vidno zaznavanje je pred besedami. Otrok gleda in prepoznava, preden zna govoriti.« (Berger, 2008).

Ker skoraj 80 odstotkov dražljajev vstopi skozi naše oči, je vidna zaznava osnovnega pomena za razumevanje informacij, ki jih zaznamo. Berger (2008: 21–23) pravi, da je vidno zaznavanje tisto, ki nas umešča v svet, ki nas obkroža, vendar je tisto, kar vidimo, pogojeno s tem, kar vemo oz. v kar verjamemo. Gledanje je torej tisto, ki nas pozicionira v svetu, medtem ko besede uporabljamo za razlago in opisovanje sveta.

Pri uporabi tehnik fototerapije z otroki s posebnimi potrebami izhajam iz prepričanja, da fotogra-

fija kot umetnostni izrazni medij spodbuja simbolično in metaforično komunikacijo, zaradi česar ni treba, da je otrok spreten v besednem izražanju, da bi lahko opisal svojo realnost. Veliko naših izkušenj in doživetij se namreč ne da opisati z besedami, saj so naučeni verbalni simboli omejeni. Z besedami skušamo približati naše doživetje popolnemu razumevanju, kar je kljub izbiri besed nemogoče, saj vse besede nastanejo skozi prenos notranjega doživetja v osebne simbole ter nadalje skozi prenos teh osebnih simbolov v simbole verbalne komunikacije, zato so prevod prevoda. Pri vsakem prevodu ali reprodukciji pa se lahko na račun distorzije nekaj informacij izgubi, lahko spremeni vrednost ali pomen sporočila. Fototerapija omogoča vizualno simbolično reprezentacijo, ki je veliko manj »izkrivljena« in »spremenjena« kot jezikovno izražanje senzornih izkušenj, kar omogoča, da spoznamo svet otroka s posebnimi potrebami skozi njegove oči, njegovo perspektivo in zgodbo, ki jo sam pripoveduje. Fototerapevt je v tem kontekstu aktivni gledalec in poslušalec, ki ne presoja ali analizira pomena fotografije, temveč daje otroku možnost in glas, da skozi fotografije in ob fotografijah izrazi tisto, kar je za njega v danem trenutku pomembno. Otroka nežno usmerja ali vodi s pomočjo dejavnosti, ki se izvajajo na določeno temo ali s pomočjo vprašanj o fotografiji, ki sprožijo proces učenja o sebi in o svetu, ki ga obdaja. V tem leži samo bistvo fototerapevtskega procesa in njegovega »zdravilnega delovanja«, saj otroka premakne iz pasivne, determinirane vloge v aktivno vlogo, ker ne izhaja iz njegovih primanjkljajev, temveč virov moči. Prednost fototerapije in tega, kar prinese otroku, je v tem, da fotografija sama v tem kontekstu nima vloge umetniške stvaritve temveč otroka obogati s prepričanjem, da v fotografiji ni »lepega« in »grdega«, ni »pravilnega« in »napačnega«, ker vse, kar ujamemo skozi oko objektiv, predstavlja naš svet in način, kako si ta svet interpretiramo. S tem, ko otroku damo vrednost in možnost, da ta svet predstavi na svoj način, pripomoremo k temu, da razišče svoje vrline, svoja čustva in misli ter jih ozavešči, za nas strokovne delavce pa ponuja nov vpogled v situacijo otroka, s čimer lahko načrtujemo delo z njim v smeri, ki bo konstruktivna in ki bo otroka opolnomočila ter s tem vplivala na kakovost njegovega življenja.

Fototerapija, ki jo izvajam na OŠ Kozara v Novi Gorici, z otroki, ki obiskujejo prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom ter posebni program vzgoje in izobraževanja, je prvič zaživela v šolskem letu 2012/2013 prav s tem namenom – dati otrokom možnost, da skozi vizualno simbolični jezik fotografije prikažejo svoje občutke, misli in nazadnje svoj pogled na svet. Letos obiskuje fototerapijo že tretja skupina otrok, sama struktura skupin, ki so se izmenjale, vključno z letošnjo, pa je zelo raznolika in zajema otroke z različnimi motnjami v duševnem razvoju, otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, otroke z avtističnimi motnjami ter gibalno ovirane otroke. Tehnike fototerapije so usmerjenje predvsem v aktivni proces ustvarjanja fotografij kot tudi ogledovanje fotografij, same dejavnosti pa imajo vedno izbrano temo, ki je za nas v tistem trenutku aktualna. Dejavnosti se lahko npr. usmerjajo v kreativne vidike in spodbujanje komunikacije in se navezujejo na okolje, ki nas obdaja, npr. naravo, letne čase, ali pa posegajo v prepoznavanje čustvenih stanj, s katerimi se spoprijema posameznik, medosebnih odnosov v skupini, stereotipov ... Dejavnosti so oblikovane tudi glede na samo sestavo oz. dinamiko skupine in zanimanje, ki ga otroci pokažejo do določene teme, tako je bil na primer v lanskem šolskem letu ključni poudarek fototerapije na prepoznavanju in vrednotenju različnih čustvenih stanj skozi doživljanje sebe in okolice, ustreznosti čustvenih odzivov, izražanje in raziskovanje pestrosti in kompleksnosti čustev skozi fotografiranje oseb in narave, izražanju čustvenih stanj skozi barve ter posledično razvijanju čustvene zrelosti. Poleg tedenskih dejavnosti pa otroci tudi sodelujejo pri oblikovanju različnih izdelkov z njihovimi fotografskimi deli ter se udeležujejo tudi razstav in natečajev, kar ima zelo velik vpliv na samovrednotenje in občutke dosežka. Zaradi same doživetosti njihovih fotografij imajo za sabo že velike uspehe, kot so uvrstitev na vseslovensko osnovnošolsko razstavo ali pa celo državno tekmovanje v digitalni fotografiji in osvojeno srebrno mesto. Z njihovimi deli pa so obogatene tudi različne čestitke in koledarji, tukaj gre izpostaviti letošnjega na temo vrtnic, ki ga bo izdala Mestna občina Nova Gorica. Fleksibilnost fotografskega medija nam seveda omogoča tudi uporabo tehnik fototerapije ne samo z učenci s posebnimi potrebami na šolah s po-

sebnim izobraževalnim programom, temveč tudi z raznolikim spektrom učencev v rednih izobraževalnih programih. Tako smo v letošnjem šolskem na OŠ Milojke Štrukelj začeli FotoUstvarjalnico, znotraj katere povezujem elemente fotografskega krožka z elementi fototerapije in tako učenci vzporedno s pridobivanjem kreativnega fotografskega znanja tudi raziskujejo svoj pogled na svet in gradijo samopodobo, samozavest in čustveno zrelost.

Slika 3: Razstava fotografij »Jaz sem«, kjer je vsak učenec ustvaril fotografije, ki v nekem smislu ponazarjajo njega, in dodal opis, zakaj se s fotografijo poistoveti. Urška Ratko: »Jaz sem tunel, ker iščem izhode iz težkih časov.«

Prednosti fototerapije pri delu z otroki s posebnimi potrebami

Spodbujanje komunikacije

Fototerapija ponuja vizualni jezik, ki je lahko podpora otrokom, ki imajo težave s komuniciranjem iz bodisi fizičnih ali kognitivnih primanjkljajev ali kot posledica emotivnih težav, zaradi katerih ima lahko posameznik težave pri izražanju teh čustev skozi verbalni jezik. Fotografija ima tako vlogo nadomestka verbalnega jezika ter omogoča vizualni jezik in način za povezovanje s čustvi. Lahko je uporabljena v metaforičnem smislu in s tem otroku omogoča izražanje skozi podobe ali pa na način, da otrok strukturira, kaj želi o določeni fotografiji povedati, in tako postane fotografija okvir in fokus konverzacije. Odloči se lahko govoriti o vsebini fotografije, okoliščinah nastajanja fotografije, zgodbi za fotografijo ali pomenu fotografije.

Pomembno je to, da ima otrok dobi priložnost izraziti tisto, kar je njemu pomembno.

Izražanje vrednot in čustev

Na najosnovnejši ravni ponuja fototerapija vpogled v to, kaj je otroku, ki je fotografijo posnel pomembno, kdo in kaj je tisto, kar je pomembno, kateri kraji imajo določeno vrednost, kaj mu je všeč ali ne in kaj ob temu doživlja. Te vrednote lahko otrok izrazi skozi že svojo obstoječo fotografsko zbirko. Za vpogled v to, kaj pa je pomembno tukaj in zdaj, je najbolje, da otroci sami fotografirajo in iščejo podobe, ki jim nekaj pomenijo, in tako popolnoma prevzamejo nadzor nad procesom. S tem dobijo možnost, da izrazijo tako negativne kot pozitivne vrednote in raziščejo čustva, ki so pripeta na to.

Spodbujanje samozavesti

Prav tako kot nam druge kreativne dejavnosti dajejo občutek dosežka, nam tudi fotografsko ustvarjanje zbuja samozavest in izboljšano samopodobo. To se kaže na različnih ravneh. Na primer občutki dosežka so lahko povezani z osvajanjem tehničnih spretnosti uporabe fotoaparata ali s kakovostjo končnega produkta. Izboljšana samopodoba je tako lahko rezultat obvladovanja tehnike, izražanja kreativnosti, deljenja svojih fotografij z drugimi v skupini pa tudi s širšo javnostjo npr. razstava nastalih fotografij, udeležba na fotografskih natečajih ipd.

Doseganje in zapis sprememb

S fototerapijo lahko simultano reflektiramo in podpiramo proces spremembe. V tem procesu nam fotografije dajejo začetno točko z identifikacijo in reprezentacijo želja in ciljev v smeri zelenih sprememb. Lahko ima vlogo medija, ki beleži spremembo – spomin na napredek v smeri zelenih ciljev, beleženje majhnih sprememb v videzu, čustvih, vedenju, ki bi drugače ostale nezabeležene, neprepoznane. Lahko pa beleži globlje notranje procese in bitke, ki so posledica konfliktov in nejasnosti, ki niso nujno vidne nekemu drugemu opazovalcu fotografije, vendar so za tistega, ki je fotografijo posnel, spomin na dosežke in izzive, ki jih je premagal.

Tudi ovire, ki se pojavijo na tej poti, lahko vizualno prikažemo ter z njihovo pomočjo načrtujemo in merimo pot do cilja. Fotografija ima tako pred-

nost, da zabeleži spremembo, in ta opomnik nam je vir motivacije in pregled nad prepotovano potjo.

Sprejemanje drugačnosti

Vsakič, ko stopimo v interakcijo s fotografijo, si jo ogledujemo ali se o njej pogovarjamo z drugimi, ustvarjamo pomen fotografije. Pomeni, ki jih najdemo, in čustva, ki nas obidejo ob gledanju določene fotografije, so naša edinstvena percepcija in niso nujno skladni s tistimi, kar je človek, ki je posnel fotografijo, želel povedati. Pomen, ki ga najdemo v fotografiji, izvira iz nas, zato nosi vsaka fotografija nešteto pomenov. Pomemben vidik fototerapije je spoznanje, da vsak izmed nas lahko svet vidi drugače, kot ga vidijo drugi. S tem ko v skupini ugotavljamo, da lahko isto fotografijo vidi vsak izmed nas drugače, prenesemo otrokom spoznanja, da tudi svet doživljamo drugače in da ima vsak izmed nas pravico izražati svoje mnenje in svoja čustva. Zato je pomembno, da drugačnost ali drugačno mnenje sprejemamo kot nekaj, kar nas obogati in ne ogroža.

Refleksija

Fototerapija nam omogoča, da se oddaljimo od situacije in nanjo pogledamo iz perspektive zunanjega opazovalca. Večplastnost samega procesa nastanka fotografije omogoča globlje razumevanje, ki ga velikokrat ne moremo doseči s tradicionalnimi načini refleksije. Imaginativni proces, ki se dogaja med iskanjem motiva in fotografiranjem, otroku omogoča pregled situacije iz različnih zornih kotov in posega v globlje procese refleksije, s pomočjo katere lahko načrtujemo in iščemo alternativne rešitve ter se učimo različnih načinov vedenja in odzivanja na določeno situacijo.

Spodbujanje ustvarjalnosti

Fototerapevtske dejavnosti spodbujajo zabavo skozi raziskovanje sveta, ki nas obdaja. Otrokom omogočajo igrivost s poziranjem in igro vlog za ustvarjanje zgodbe za določeno temo fotografijo. Prav tako spodbujajo domišljijo, fleksibilno razmišljanje, kreativno reševanje težav, lažje učenje in krepitev spomina. Tovrstne dejavnosti lahko kombiniramo tudi z drugimi kreativnimi mediji, kot so npr. glasba, risanje ali kreativno pisanje.

Skupinska kohezija in razvoj medsebojnih odnosov

Deljenje svojih fotografij z drugimi je deljenje tega, kdo smo in kaj je za nas pomembno ter način za sprejemanje drugih v naše življenje. Znotraj skupine je to vzpostavljanje odnosa še toliko intenzivnejše, ker se otroci učijo drug od drugega z ogledovanjem in pogovarjanjem o fotografijah, ki so jih posneli. Ti posnetki omogočajo vpogled v različna področja osebnosti, vzpostavljajo skupne točke, interese, tvorijo povezave med udeleženci skupine in omogočajo zapis skupnega popotovanja skozi vzajemnost, zaupanje in razumevanje.

Za konec

Fototerapija nam pri delu z otroki s posebnimi potrebami omogoča boljše razumevanje otroka, njegove zgodbe, težav in vizij prihodnosti skozi njegovo perspektivo. Za otroke je fotografski jezik način, da raziščejo tako svet, ki jih obdaja, kot tudi svet znotraj njih. Predstavlja način učenja, ki ima vpliv na kognitivne, emotivne, socialne pa tudi motorične spretnosti npr. pri otrocih, ki so gibalno ovirani in fotografirajo s pomočjo posebnih tehničnih pripomočkov. Vsekakor fototerapija ni omejena samo na uporabo z otroki s posebnimi potrebami, saj nam fotografski medij omogoča izredno prilagodljivost in neštete možnosti uporabe, zaradi česar je tovrsten način učenja in samoraziskovanja primeren za vse otroke in mladostnike, da bolje spoznajo sebe, okrepijo svojo samopodobo in hkrati razvijajo ustvarjalne sposobnosti. Je pa za otroke s posebnimi potrebami posebnega pomena, saj je mnogim od njih fotografija eno redkih področij udejstvovanja, kamor se vključujejo popolnoma enakovredno kot vsi drugi. Skozi fotografijo lažje doživijo uspeh in potrditev ter si izboljšajo samopodobo in občutek lastne vrednosti. Nekateri celo zmorejo svojo izkušnjo »drugačnosti« s pomočjo fotografije izraziti na prav poseben, presežen način. S svojimi deli dokazujejo, da lahko velike zgodbe, ki spreminjajo svet, ustvarja čisto vsak, če le prisluhne Malemu princu znotraj sebe, ki pravi: »*Kdor hoče videti, mora gledati s srcem. Bistvo je očem nevidno.*«

Slika 4: Ajla Sulič: *Bistvo je očem skrito, srcu odkrito.*

Literatura in viri

1. Berger, J. (2008): *Načini gledanja*. Ljubljana: Zavod Emanat.
2. Craig, C. (2009): *Exploring the self through photography : activities for use in group work*. London; Philadelphia : Jessica Kingsley Publishers.
3. Hall, E. T. (1973): *The silent language*. Garden City, NY: Doubleday.
4. Krauss, D. A., Fryrear, J. L. (ur.) (1983): *Phototherapy in Mental Health*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
5. Peljhan, M., Kravanja, J. (2012). *Fotografija za osebe s posebnimi potrebami*, Dostopno na: <http://www.fototerapija.com/fotografija-za-osebe-s-posebnimi-potrebami/> [20. 1. 2012].
6. Phillips, J. (2000): *God Is at Eye Level: Photography as a Healing Art*. U.S.: Quest Books.
7. Rossi, O. (2009): *A meeting with oneself: Videotherapy in counseling*. Nuove Arti Terapei, June. Dostopno na: http://www.phototherapy-centre.com/recommended_readings.htm [18. 9. 2011].
8. Vogeltnik, M. (2003): Umetnostna in plesna terapija. Časopis za kritiko znanosti 31 (212), 201–212.
9. Zelič, A. (2012): Fototerapija: Fotografija kot umetnostno izrazno sredstvo v kontekstu psihosocialne pomoči. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za socialno delo.
10. Walker, J. (1982): The Photograph as a Catalyst in Psychotherapy. *Canadian Journal of Psychiatry* 27 (6), 450 – 454.
11. Weiser, J. (1999): *Phototherapy Techniques: Exploring the Secrets of Personal Snapshots and Family Albums*. Vancouver, Canada: Phototherapy Centre (druga izdaja).

HIŠA MUZEJ, HIŠA DOM, HIŠA ŠOLA, HIŠA GLEDALIŠČE, HIŠA BOLNIŠNICA

Seznani smo se z različnimi vrstami stanovanjskih in nestanovanjskih stavb in se vprašali, kaj se v njih dogaja. Kakšne so razlike med tovarno in bolnišnico, med stanovanjsko stolpnico in gasilskih domom? Poigrali smo se z izdelavo makete mesta z različnimi stavbami. Delavnica je bila izvedena 4. 3. 2011 v Gorenjskem muzeju v Kranju pod vodstvom arhitektov Barbare Viki Šubic in Igorja Šubica.

RADOVLJICA – STARO MESTO

Poskusili smo ugotoviti, kako so nastali Radovljica, njeno obzidje, mestni jarek ... Skupaj smo se pozabavali z izdelavo makete mesta in si staro Radovljico ogledali še v živo – pa tudi na slikah iz različnih zgodovinskih obdobj. Delavnica je bila izvedena 4. 8. 2011 v Šivčevi hiši v Radovljici pod vodstvom arhitektov Barbare Viki Šubic in Igorja Šubica.

